

“Bartók számomra elhivatottság”

Írta **Ur Máté** - 2017. május 6.

Antal Mátyás

Antal Mátyás több mint negyedszázados karigazgatói munka után köszönt el a Nemzeti Énekkartól. Az azóta eltelt időszakban egymást érik a felkérései, a legbüszkébb azonban a Szlovák Filharmóniával kialakított együttműködésére, amelynek nyitányaként Bartók Cantata Profanáját tanította be a filharmónia énekkarának. A karnaggyal a Kocsis Zoltán által a Nemzeti Filharmonikusokra hagyott szellemi örökségről, a CEU-n mesterdiplomázó fiáról és a Kodály Zoltánhoz főződő személyes kapcsolatáról is beszélgettünk.

– Különleges megtiszteltetés érte a Szlovák Filharmónia Énekkarával létrejött együttműködéssel. Mi a jelentősége a felkérésnek?

– Tíz évvel ezelőtt dirigáltam a Szlovák Filharmóniát, akkor két koncerten Liszt Esztergomi miséjét adtuk elő. Az együttes idei programjába került Bartók Cantata profanája, így számomra rendkívül megtisztelő volt, hogy a társulat kívánságának megfelelően egy évtized távlatából engem kérjenek fel erre a produkcióra, hiszen tisztában vagyok vele, hogy a hasonló felkérések általában úgy alakulnak ki, hogy a művészeti együttesek vezetősége választja ki egy-egy projekt résztvevőit, a szakmai és anyagi feltételek együttes számbavételével.

Négy nap alatt, mindössze hét próbával

tanítottam be a kórusnak a Cantata Profanát, magyarul, minden korábbi előkészítés nélkül. A rendkívül intenzív munka befejezése után azonnal ajánlatot kaptam egy úgynevezett vendég-karigazgatói pozíció betöltésére, amely évi többszöri együttműködéssel járhat. Az együttes egyébként hasonlóan az általam hosszú évtizedeken át vezetett Nemzeti Énekkarhoz vagy a kiváló Rádiókórushoz, igazi erőteljes hangzású professzionális vegyeskar, amely nagy nemzetközi renoméval rendelkezik, rendszeres résztvevője a bécsi Staatsoper előadásainak, de többször megfordult a Zürich Operában is, ahol egyebek mellett Schönberg Mózes és Áronjában is közreműködött.

– Bartók zenéje különleges helyet foglal el az életében, de úgy vélem, hogy a felkérés a Bartók-kórusművek előadása szempontjából is egyedülálló. Mit gondol?

– Bartók zenéje számomra örök elhivatottság, ezért örömteli visszajelzés, hogy két évvel ezelőtt Bartók–Pásztory-díjat kaptam, most pedig, hogy magyarul taníthattam be egyik legnehezebb alkotását egy külföldi együttesnek.

Ilyen lehetőség igazán ritkán adódik,

hiszen – bár Bartók műveket gyakran játszanak nemzetközi koncertpódiumokon – a magyar nyelvű kórusdarabokat szinte sehol

nem éneklik. Hozzáteszem, hogy hasonlóan nagy kihívás volt 1998-ban, amikor a Párizsi Rádiókórus élén magyar műsort tanítottam be és dirigáltam, köztük Bartók *Magyar népdalok* című vegyeskari ciklusát. Tulajdonképpen Bartók szöveges alkotásai közül szinte csak *A kékszakállú herceg vára* hangzik el külföldön, az esetek többségében ekkor is meghívott magyar énekesek vendégszereplésével.

– A korábbi munkái során sosem volt lehetőség a Bartók-művek nemzetközi elismertségének előmozdítására?

– Az elmúlt évtizedekben folyamatos vágyálmom volt, hogy a Nemzeti Énekkar a nemzetközi koncertélet részese lehessen, különösen Bartók, Kodály és más nagyszerű magyar zeneszerzők alkotásaival, de valahogy – bár külföldi útjainkon mindig sikereink voltak és kiváló kritikákat kaptunk – soha nem tudtunk igazán a nemzetközi piac meghatározó és állandó szereplőivé válni.

Néhány évvel ezelőtt, ha jól emlékszem valamelyik kerek Bartók-évforduló kapcsán sokat kardoskodtam azért, hogy mennyire fontos lenne, ha a Bartók-kórusműveknek nemzetközi lehetőséget tudnánk teremteni, de sikertelenül. Ami eddig nem sikerült, talán most a Szlovák Filharmóniával létre jöhet? *(Nevet)*.

Antal Mátyás

– Ha koncertekkel nem is sikerült eddig nemzetközi elismertséget szerezni Bartók kórusműveinek, a lemezfelvételek némileg árnyalják a képet. Hogyan emlékszik a Kocsis Zoltánnal közösen készített felvételek időszakára?

– Igazi csoda, hogy még 2015 folyamán lemezre tudtuk venni Kocsis Zoltán vezényletével Bartók összes – a gyermekkarokon kívüli – kórusművét. Kocsis minden mű felvétele előtt megkért, hogy először én dirigáljak. Hosszasan és figyelmesen hallgatta a próbát, többször konzultáltunk, majd a végleges formát saját elképzelése szerint alakította ki. Rendkívül jó hangulatú, kollegiális és baráti viszonyban telt ez az időszak, minden egyes énekkari művész nevében állíthatom, hogy felemelő és emlékezetes

munka volt.

– Hogy látja most a Nemzeti Filharmonikusok helyzetét? Mennyire lesz nehéz feladata a kinevezett művészeti vezetőnek a Kocsis Zoltán által hátrahagyott szellemi örökség megőrzésében?

– Hamar Zsolt Kocsis Zoltán mellett kezdte a pályáját, kitűnő karmester, igen kreatív muzsikus, aki ha jó hangot talál a zenekarhoz, akkor nagyszerű művészi színvonalat és eredményeket fog tudni elérni. Az énekkarnál utódom, Somos Csaba három hónapos közös munka után vette át végleg a feladataimat. Rendkívül nyugodt vagyok, az énekkar kiváló kezekbe került. A Nemzeti Filharmonikusoknál és a Nemzeti Énekkarnál az elmúlt évtizedekben mindig a

magas szintű precizitásra törekedtünk, alapul véve a stílusokban való minél magasabb tájékozottságot.

Úgy vélem, hogy ezeket az alapparamétereket kell megőrizni és erre kell majd az új vezetőknek a saját egyéniségüket kibontakoztatva építeni, hogy még magasabb szintre tudják emelni az együtteseket, hiszen a lehetőség adott.

– Legutóbbi beszélgetésünkkor számos tervébe avatott be. Mi az, ami jelenleg kitölti az idejét?

– Amikor nyugdíjba vonultam a Nemzeti Énekkartól meg voltam győződve róla, hogy hetven év felett is tovább kell dolgoznom, mert a zsigereim ezt diktálták. Nem sokkal ezt megelőzően, húsz év után – Vigh Andrea rektorasszony megkeresésére – újra elkezdtem tanítani a Zeneakadémián, ami azért is áll közel a szívemhez, mert a hangszeres múltam miatt kaptam a megkeresést, így kamarazenét és a fúvósoknak zenekari gyakorlatot oktatok. Érdekes módon vezénnyelssel kapcsolatos tárgyakat soha nem tanítottam hivatalos keretek között, csupán egyszer merült fel a kérdés, valamikor a bolognai rendszer indulásakor, akkor Batta András a Zeneakadémia korábbi rektora azzal a megkereséssel fordult hozzám, hogy vállalnék-e tanszékvezetést a megújuló vezénnyelés tanszéken.

Hallgasson bele a Kocsis Zoltán felvételeiből készült válogatásba. A *lemez* a Hungaroton gondozásában jelent meg.

Az akkor feladataim ezt nem feltétlenül tették lehetővé, emiatt a kérdés feledésbe merült, így vezénylest csak privát keretek között oktattam. Előfordult, hogy karmester növendékek kerestek meg, hogy foglalkozzam velük, egyikük rendszeresen bejárt hozzám a Müpába, ahol az úgynevezett „néma vezénylest” gyakoroltuk. Ez egy nagyon izgalmas játszma, amivel én még Brüsszelben találkoztam ösztöndíjasként, 1979-ben. Lényege, hogy csak fejben – hallható hangzó zene nélkül – követjük a zenei folyamatot. A fiatalembert egyébként később felvették a bécsi Zeneakadémiára, ami, ha nem is miattam történt (*Nevet.*), de örömmel töltött el.

Antal Mátyás

Most úgy döntöttem, hogy igyekszem kiélvezni, hogy a zene megvalósítása körül sok teendőm van. Tanítványaim rendszeresen kérnek meg diplomahangversenyük vezénylésére, május 15-én például **Mester Dávid** zeneszerzés diplomáján az Örkény Macskajátékából készített egyfelvonásos operát adjuk elő.

– Még ez előtt a koncert előtt május 7-én találkozhatunk önnel a Beethoven Budán Fesztivál keretében, hiszen egy különleges szimfónia feldolgozással készülnek. Mit lehet erről tudni?

– 2004-ben egyszer már dirigáltam a mű orgonás átiratát, azt akkor Király Csaba készítette és játszotta, de csak a mű utolsó tételét. Az előadás a szegedi zsinagógában hangzott el. A mostani átdolgozás – Liszt Ferenc zongoraátiratának figyelembe vételével – Szabó Balázs alkotása, ezúttal négy kézre, az előadók Szabó Balázs és Fassang László. A mostani alkalommal a teljes mű felhangzik a Mátyás-templomban és az utolsó tételhez, az Örömdáchoz csatlakozik majd a négy szólista és a Nemzeti Énekkar. Az átiratok kérdésében mindig nyitottnak kell lennünk, hiszen az egész zenetörténet tele van csodálatos átiratokkal, amelyekben vitathatatlanul jelen van az átdolgozó egyénisége is.

Ne maradjon le a hangversenyőről! A Beethoven Budán Fesztivál záróeseményét a Bartók Rádió csúsztatott élőben közvetíti.

Gondoljunk csak Bach Vivaldi, vagy Schönberg Brahms átirataira és épp a napokban hallottam a Nemzeti Filharmonikusok koncertjén Schumann: *Kinderszenen* című zongora ciklusának zenekari feldolgozását, a koncertet vezénylő Yoav Talmi átiratában. Különös volt az is, ahogy Kocsis Zoltán hangszerelése során valósággal bele tudott bújni egy

másik zeneszerző bőrébe akár Ravelről, vagy Schönbergről legyen is szó. Nagyon várom Szabó Balázs átdolgozását, amiről előzetesen annyit mondhatok, hogy az első három tétel a szó szoros értelmében inkább kamarazene, ami aztán a végén Beethovenhez híven teljeseedik ki.

– Beszélgetésünk elején említette, hogy fia éppen a CEU-n készül megvédeni mesterfokozatát. Mi a véleménye az egyetem körül kialakult nézeteltérésekről?

– Rém egyszerű lenne az utca emberének indulatával állást foglalnom, de én csak a fiam tapasztalataira tudok építeni, aki valóban most készül megvédeni a diplomáját a CEU-n. Tanulmányai során öt egyetemen fordult meg, alapfokú diplomát szerzett az ELTE-n és a Corvniuson majd Svédországban tanult, most pedig Bolognában van ösztöndíjjal. Elmondásai alapján az elmúlt években azt a visszajelzést kaptam, hogy a hangulat fantasztikus, a tanárok felkészültsége pedig megkérdőjelezhetetlen. Szülőként nekem ez a legfontosabb. A megfelelő információ hiányában úgy vélem, hogy

mértéktartónak kell lennünk, pontosan azért, hogy mértékadóak maradhassunk.

Folyamatosan terítéken van a kérdés, hogy ki mennyire érzi magát magyarnak, vagy éppen kiről mit tartanak. Én ezzel kapcsolatban is csak azt tudom mondani, hogy mi magyar muzikusok abban a csodában részesülhettünk, hogy Bartók és Kodály nyelvét beszéljük, akiknek minden hangjánál úgy érzem, hogy összeszorul a szívem vagyis, ha valami, akkor ez az én magyarságom, az én személyes indulatom része, mert ebben nőttem fel.

– **Mindezeket az élményeket úgy gondolom, hogy Bartók és Kodály személyisége is befolyásolta.**

– Másodéves zeneakadémista voltam, amikor Kodály meghalt, ott voltam a temetésén, énekeltem a Székely keservest, amit Vásárhelyi Zoltán dirigált. Kodály rengeteget járt növendék koncertekre, amilyen óriás volt, úgy vegyült el a diákok között. Egy alkalommal fuvola tanzaki koncertet adtunk a Zeneakadémia Kistermében. Mielőtt felmentem a színpadra, hogy eljátsszam Poulenc szonátáját az egyik hallgatótársam „kedvesen” odaszólt:

„Ne félj, itt van Kodály”.

El lehet képzelni, hogy mit éreztem. 1967 nyarán **Szőnyi Erzsébet** magával vitt néhány növendéket a Montreali Világkiállításra, köztük **Kollár Évát**, **Erdei Pétert** és engem, hogy bemutató szolfézsórákat tartsunk. Egy olyan üvegkalitkában dolgoztunk, amiből nem lehetett kilátni, a közönség viszont látott minket. Eredetileg Kodály is jött volna velünk, de pár hónappal előtte hunyt el. Ezek kitörölhetetlen emlékeim vele kapcsolatban, az őt körülvevő legendával együtt élt közöttünk. Amikor megkaptam a Bartók–Pásztory-díjat válaszolnom kellett az engem méltató laudatióra, amiben szintén azt próbáltam elmondani, hogy bár

Bartók abban az éven hunyt el, amikor én születtem, egész gyermekkoromban azt éreztem, hogy még mindig köztünk él, a közelünkben van.

Szeretném, ha a mai muzsikuss generációk ugyanezt a közelséget érezhetnék.

Ur Máté